

Adana Halk Kültüründe Kırk Basması-Nazar-Kırklama*

Uzm. Ayşe BAŞÇETİNÇELİK Çukurova Üniversitesi

Loğusa ve çocuğun doğumdan sonraki kırk gün içerisinde hastalanmalarına halk kültüründe “kırk basması” adı verilir. Bu kırk gün içerisinde anne ve çocuğu hastalıklardan, nazardan, kötü etkilerden korumak için çeşitli önlemler alınır. Bunun için, kırk gün içerisinde anne de çocuk da ziyarete gelenlerden korunur. Bu süre içerisinde anne ve çocuğun dışarıya çıkmalarına izin verilmez. Kendileri gibi kırklı kadınlarla ve kırklı çocuklarla karşılaşmaları önlenir.

Anadolu’da anne ve çocuğu kırk gün içinde çeşitli hastalıklardan korumak için uygulanan adet ve inanmalardan bazıları şunlardır: Yeni doğan çocuğun yüzü yakınlarından başkasına kırkı çıkıncaya kadar gösterilmez.^{1, 2} Çocuğun bezi dışarıya asılmaz. Gece dışarıdan gelenler loğusanın ve çocuğun yanına alınmaz. Loğusanın bulunduğu odaya ateş konur.³ Kırklıyken bir araya gelen iki kadın boncuk değiştirir.⁴ Çocuğa kırk karışmışsa, çocuk bir ağacın dibinde, içine kırk çakıl taşı konmuş su ile yıkanır.⁵ Kırk basmasına sebep olduğuna inanılan kişinin kucağına çocuk verilir, köyün etrafında dolaştırması istenir.⁶ Kırk gün evden dışarıya ateş, maya, tuz, sirke, ekme verilmaz.⁷ Ayrıca, Yeşilöz ve Mut yöresinde çocuğu kırk basmasın diye, iki kırklı karşılaşırsa ekme değiştirirler.

Adana ve çevresinde “Kırk basması nedir?” diye sorulduğunda alınan cevaplar şunlar olmuştur:

- Kırklı kadının yanına bir başka loğusanın gelmesiyle kırk basması olur. K₅₈, K₆₀, K₇₄, K₆₅, K₃₉, K₁₁₅, K₁₀₄, K₁₀₃
- Doğumdan kırk gün sonra çocuğa bir şeylerin basıp zarar verdiği düşünülür. K₁₀₈
- Kırk basması, çocuğun kırkıncı gününü doldurmasıdır. K₁₀₇

*Ayşe BAŞÇETİNÇELİK, Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm, Altın Koza Yayınları:50, Ulusoy Ofset, Aralık 2009, Adana.

¹ Cahit ÖZTELLİ, Zile’de Doğum ve Adetler, TFA, 2.cilt, Ocak 1953, Sa:42, İstanbul, s.506-507.

² Gündüz ARTAN, Kars’ın Göle İlçesine İnanışlar, TFA, 6.cilt, Nisan 1960, No.129, s.2133.

³ Gülali AYDINOĞLU, Posof’ta Düğün Adetleri, TFA, 11.cilt, Kasım 1968, İstanbul, s.5108.

⁴ Ertuğrul TAYLAN, Çolaklı’da Doğumla İlgili Adet ve İnanmalar, TFA, 17.cilt, Ağustos 1977, No.337, İstanbul, s.8061.

⁵ Gündüz ARTAN, Gülnar’da Bazı İnanışlar, TFA, 7.cilt, Aralık 1962, No.161, s.2921-2922.

⁶ Sıtkı SOYLU, Mut ve Çevresinde Albasması, Kırk Basması ve Kırktan Çıkma, TFA, 16.cilt, Mart 1975, No.308, İstanbul, s.7264-7266.

⁷ Nural GÜRAN, Yeşilöz Köyünde Doğumla İlgili Gelenek ve İnançlar TFA, 11.cilt, Ağustos 1967, No.217, İstanbul, s.4507-4509.

- Anne sıkıntılı olur, bebekte huzursuzluk ve zayıflama olur. Aydaş meydana gelir.K₂₈.
- Anne ve bebekte özür kalır. K₂₇
- Loğusanın ve bebeğin yüzünde çirkin yaralar çıkar. K₂₆
- Kırkıncı gün bitince anne ve çocuğun kötü rüyalar görmesine kırk basması denir.K₈₀.
- Bir cenaze varsa, cenazeden birisi kırklı çocuğun yanına giderse kırk basar. K₆₉
- Kırk basarsa çocuk ölür. K₁₀₄,K₁₀₆

Adana ve çevresinde doğumdan sonraki kırk gün içerisinde, anne ve çocuğu kırk basmasın diye alınan önlemlerden bazıları şunlardır:

- Loğusayı ziyarete gelenler, istedikleri an loğusanın yanına giremezler, aileden biri onları içeri alır.K₂₈
- Loğusalar birbirlerine ziyarete gelemmez.K₁₇, K₂₈, K₂₇, K₂₄, K₁₂₂
- Yeni evli olanlar ziyarete gelemmez.K₁₂₂, K₂₄
- Adetli kadınlar ziyarete gelemmez.K₂₆, K₂₇, K₅, K₁₂₂
- Çocuğu yaşamayan (tıbikalı) kadınlar ziyarete gelemmez.K₂₈, K₂₄
- Loğusalıkta el öpülmez. K₁₁₈
- Yeni doğan çocuğun yüzü, kırkı çıkıncaya kadar herkese gösterilmez. K₆₂, K₂₂, K₅
- İki kırklı karşılaşınca çocukları yaşasın diye, iğne değiştirirler. K₄₄, K₁₀₄, K₂₈, K₁₈, K₃₈, K₆₁
- Çocuğa nazar boncuğu takılır. K₁₈
- Loğusa ve çocuk dışarı çıkarılmaz.K₂₂, K₂₈
- Çocuğun üzerine “çengelli iğne” takılır. K₁₇
- Kırk taş bir araya getirilir. Her gün bir tanesi atılır. K₂₆
- Bir soğan kırmızı kurdeleyle bağlanır, üstüne iğne saplanır, kapının girişine asılır.K₂₆
- Çocuğun bezinin içine “ekmek” sarılır, girişe konur.K₂₄
- Çocuğun ilk kakalı bezi, çocuk yara dökmesin diye kırk gün odanın eşiğinin altına konur. K₁₂₈, K₅₃, K₁₇, K₁₂₂, K₁₂₈
- Adetli kadın gelirse, çocuğun yüzüne bakarsa, çocuk yara döker. K₃₅

- Çocuğun yüzünde yara olursa; ilk kakalı bez ıslatılır, yaraya sürülür, yara geçer.K₅₃
- Çocuğun yüzünde yara olursa; Genç kızın adetli bezi ıslatılır, çocuk onun suyuyla yıkanır.K₁₂₈
- Çocuğun kirli bezi açıkta bırakılmaz. K₃₅
- Çocuğun bezi ipte kurutulurken ‘üzerine yıldız doğmasın’ derler. K₅₄, K₁₅
- Çocuğun kullanılan bezi, adetli birine kullanması için verilmez. K₁₂₈
- Cenaze geçerken, cenazenin ağırlığı çocuğu etkilemesin diye, çocuk yolun üst tarafına çıkarılır. K₁₅
- Gözleri yeşil veya mavi olanlardan çekinilir. K₂₆, K₁₈, K₂₂
- İmrenti ile bakanlardan, “maşallah” demeyenden çekinilir.K₁₇, K₂₈
- Çocuğa kırk bastığına inanılırsa; hocaya götürülür, hoca dua okur, muska yazar. K₁₀₃, K₈₀, K₃₁, K₁₀₈, K₁₁₅
- Çocuğa kırk bastığına inanılırsa; bir ağacın kökü kazılır, kökün altından üç kez taş geçirilir. Hoca dua okur. K₆₈
- Kırkı bastığına inanılan kadının çamaşırından alınır, banyo kazanının altında yakılır. Loğusa ısınan suyla yıkanır. K₅₈
- Cami avlusundan 40 taş, 40 anahtar, 40 cuma sala verilirken alınan 40 kaşık su ile çocuk üç cuma yıkanır, kırk basması gider.K₆₉

Adana’da doğumdan sonra çocuğu “sarılık”tan korumak için uygulanan adet ve inanmalardan bazıları şunlardır:

- Çocuğa altın takılır, sarı yazma örtülür. K₂₆, K₅, K₁₂₂, K₂₈, K₂₂, K₆₁, K₆₅, K₁₂₈, K₈₄, K₂₄, K₁₇, K₂₇
- Çocuğa doğumdan sonra şekerli su içirilir. K₁₂₂, K₁₅, K₆₅, K₁₈, K₂₂
- Çocuğun sarılığını gidermek için, ocağa gidilir. Ocaklı bir kadın çocuğun eline kırmızı ip, gül ağacına da sarı ip bağlar. İpler üç dört gün kalır, sonra çocuk iyileşir. K₆₈
- Çocuk ocağa götürülür (K₂₄), kaşının arasına jilet attırılır. Üç Cuma bu işlem tekrarlanır.K₁₇
- Çocuğun kulak arkası veya dilaltı biraz kesilir. K₂₆
- Urasa yapılır. K₁₂₂

Adana ve çevresinde doğumdan sonraki günlerde çocuk çok ağlıyorsa “nazar” değdiğine inanılır. Bunun için şu uygulamalar yapılır:

- Suya köz atılır (köz sayma), eğer çok “cas...” ederse, adını aklından geçirdiğin kimsenin nazarı değmiş demektir. Bu közlu suyla, çocuğun eli yüzü yıkanır. Çocuğa, bu sudan bir yudum içirilir. Artan su eve serpilir. K₆₃
- Sobadan çıkarılan köz söndürüldükten sonra, çocuk dumanın üstünde döndürülür. Buna “köz söndürme” denir. K₆₁
- Nazarı değdiğine inanılan kişinin elbisesinden bir parça alınır. Elbise parçası, sarımsak kabuğu, soğan kabuğu, biraz un, üzerliğin üzerine konur, tütürülür. K₃₅
- Gezmeden dönünce çocuk çok ağlıyorsa nazar değmiş demektir. Çocuğun üstündekiler çıkarılır, leğene ıslatılır. Söyleyenin ağzı taş gibi olsun diye, üstüne de taş konur. K₃₅
- Çocuğun huysuzluk etmemesi, iyi uyuması için ninni söylenir:

-1-

Nenni nennisi var	Ninni ninni ninnisi gelir	Asmaya kurdum salıncak
Uzak yerde teyzesi var	Uzak yerden teyzesi gelir	Eline de verdim oyuncak
Bir ufacık babası var	Ninni dersem uyur m’ola	Uyuya da kalmış yavrucak
Ninni yavrum ninni	Kuzum küçük büyür m’ola	Ninni yavrum ninni
	Ninni yavrum ninni	AK₃₁

-2-

Nenni nenni nenler olsun	Bebeğin beşiği sarı	Kapılara düştü ayaz
Gözlerine uyku dolsun	Oldu da geceler yarı	Yekin de bebeğim gez
Benim uyku sana varsın	Uyu bebeğim uyu	İlkbahar geliyor yaz
Nenni a bebeğim nenni	Sabah da oluyor yarı	Nenni bebeğim nenni
		AK₄₃

Adana'da loğusa ve çocuğu kırk basması diye, alınan önlemlerden; iki loğusanın iğne değiştirmesi, kırk çıkıncaya kadar çocuk bezine önem verilmesi, adetli kadının loğusa ziyaretine gelmemesi davranışlarını Zile ve Mut'ta, ilk kakalı bezin oda kapısının eşiğine konması davranışını Zile'de, cenaze geçerken çocuğun yolun üstüne çıkarılması davranışlarını da Mut'taki adet ve inanmalarda da görüyoruz.

Adana ve çevresinde yeni doğan çocuğu ve loğusayı korumak için özellikle ilk 40 gün içinde birtakım adet ve inanmalar uygulanır. Bunlarda amaç, anne ve çocuğu kötü etkilerden korumaktır. Bunun için yeni doğum yapmış birine ziyarete gelenlerin, bazı özellikleri taşıması veya taşınamaması beklenir. Gelen ziyaretçilerle, yeni doğmuş çocuğun ve yeni doğum yapmış kadının sağlığına zarar gelmesinden çekinilir.

Loğusayı ziyarete gelen herkes loğusanın yanına içeriye giremez. Her gelen çocuğu göremez. İki loğusa birbirini ziyaret edemez. Karşılaşırlarsa iğne değiştirirler. Yeni evli kadın ziyarete gelemmez. Böylece yaşamın ilk evresini yaşamakta olan çocuk ile bir diğer dönüm noktasını yaşayan anne, dışarıdan gelebilecek zararlardan korunmuş olur. Adetli kadınların ve "tıbıkalı" kadınların ziyarete gelmesinden çekinilmektedir. Halk kültüründe adetli kadın pis olarak kabul edildiği için, bu kadınla birlikte kötü ruhların da içeriye girmesinden çekinilmiştir. Tıbıkalı kadının da çocuğu olmadığı, daha önce doğan çocukları yaşamadığı için, içinde fesatlık olabileceği düşüncesi yaygındır.

Bir diğer davranış da çocuğa nazar değmesinden çekinilerek yapılan uygulamalardır. Bunun için, çocuğa nazar boncuğu veya çengelli iğne takmak, çocuğun "ilk kakalı bez"inde var olduğuna inanılan güçten yararlanmaktır. Çocuğun ilk kakalı bezi, kutsal bir nesne gibi 40 gün saklanmakta, kötü etkileri uzaklaştıracağına, yaraları iyileştireceğine inanılmaktadır.

Kapıya asılan soğanlı iğne, kırmızı kurdele de, kapıdan gireceğine inanılan kötü güçlerin girmesini engellemek içindir.

Gözleri mavi ve yeşil olanlardan çekinilmesi, Anadolu halk kültüründe görülen bir davranıştır. Toplum böyle kişileri, çoğunluğu oluşturan kara gözlülerden farklı görmekte ve bu farklı gözlerden gelebilecek kötü etkilerden korunmak için tedbirler almaktadır.

Yeni doğan çocuk, huysuzlanırsa, çok ağlarsa, emmezse veya yüzünde yaralar çıkarsa, kırk basmasına uğradığına veya nazar değdiğine inanılır. Bunun için, hocalara götürülür, muska yazdırılır, üzerine dualar okutulur. Kırkı bastığına inanılan kadının çamaşırından, parça alınır, banyo suyu ısıtılırken, o çamaşır kazanın altında yakılır. Çocuğun yüzündeki yaraların iyileşmesi için, ilk kakalı bezden yararlanılır. Çocuğa nazar değdiğine inanılırsa, "köz söndürme" veya "köz sayma" işlemi yapılır. Böylece, çocuk ve çocuğun yaşadığı ev, kötü

nazarların etkisinden kurtarılmaya çalışılır. Nazarı değdiği inanan kişinin elbisesinden alınan parça ile tütsü yapılır.

Doğumdan hemen sonra çocuğun fizyolojik bir değişiklikle geçirdiği sarılık için de bazı uygulamalar yapılır. Çocuğa örtülen veya giydirilen sarı giysi veya üzerine takılan sarı nesne ile, sarılığın gelmeyeceğine inanılır. Halk inanmalarında uygulanan pek çok pratikte, burada olduğu gibi benzetme veya taklit öğelerinden yararlanılmaktadır.

Kırklama ve Kırk Gün İçinde Yapılan Diğer İşlemler

Doğumdan sonraki kırk gün anne ve çocuk için çok önemlidir. Her türlü zararlı etkilere karşı elverişli olan zayıf ve hassas dönemlerinde bulunan anne ve çocuk, bu kırk gün içinde çeşitli adet ve inanmalarla korunmaya çalışılır. Kırk gün sonunda ise, törenle ana ve çocuk kırklanır. Halk kültüründeki inanmalara göre, kırk günün sonunda, artık anne ve çocuğun tehlikelere karşı etkilenme güçleri azalmıştır. Toplumun her kesiminde, benzer veya değişik şekillerde anne ve çocuk kırklanır. Ancak, kırkıncı güne gelmeden yapılan törenler de vardır. Kimi bölgelerimizde *üçleme*, *yedileme* adlarıyla doğumdan sonraki 3. ve 7. günde ve *yarı kırk* adıyla 20. günde törenler yapılmaktadır. Bunlardan başka, toplumun kimi kesimlerinde, çocuğun annenin yanından ayrılarak beşiğe yatırıldığı gün, beşik daveti veya beşik töreni de yapılır.

Anadolu'da beşik töreni; doğumdan bir hafta sonra loğusa döşeginin kalktığı gün 9., 11., 15. gün gibi tek sayılı günlerde yapılır. Beşiğe yatırma töreni çocuğun ebesi tarafından yapılır. Hısım, akraba ve komşular davet edilir, yemekler yenir. Mevlit okutulur. Ardından çocuk beşiği yatırılır. Beşiğin içine bahşiş atılır. Doğu Anadolu'da çerez de atılır. Boyabat ve havalisinde törenin ardından helva dağıtılır, Doğu ve Güney doğuda çocuğa kütük adı bugün verilir. Kuzey Anadolu'da beşiğe yatırıldıktan sonra ebe ilk ninniye söyler. Ninni sırasında adı geçenler bahşiş atar.⁸ Bafra'da beşik davetinde çocuğa ev veya tarla bağışlanır.⁹ Çarşamba ve Terme'de beşik daveti bir hafta sonra yapılır. Bu törende çocuğa ad verilir.¹⁰ Samsun'da davetliler ebeye ve çocuğa hediye getirirler.¹¹

Kırk gün içerisinde yapılan törenlerden bazıları şunlardır: Anne ve çocuk üçüncü günü yıkanılır. Yıkandıkları suya bir altın 40 defa batırılıp, çıkarılır. Çocuk üçlendikten sonra yuvarlanır, böylece ömür boyu aç kalmayacağına inanılır. Akraba ve yakınlarla yemek verilir,

⁸ M. Şakir ÜLKÜTAŞIR, Anadolu'da Doğum Adetleri, TFA, 7.cilt, Ekim 1962, No.159, s.2883-2886

⁹ Saffet ARICAN, Bafra'da Adlarla İlgili Gelenek ve İnanmalar, TFA, 6.cilt, Kasım 1960, No.136, s.2265

¹⁰ Hasan BASRI, Çarşamba ve Terme'de Adlarla İlgili Gelenek ve İnançlar TFA, 6.cilt, Ekim 1960, No:135, İstanbul, s.2238

¹¹ Hasan TAHSİN, Samsun'da Adlarla İlgili İnanmalar TFA, 6.cilt, Ağustos 1969, No:133, İstanbul, s.2213

komşulara gözleme dağıtılır.¹² Posof'ta anne ve çocuk üçüncü günün sonunda nane otu suyuyla yıkanır.¹³ Mardin'de yedi gün çocuğun başında nöbet tutulur. Yedinci geceye "Hafték" denir. O gece mevlit okutulur, yemek verilir, çocuk kalburdan beşiğe alınır. Eğlenceler yapılır.¹⁴ İstanbul'da loğusa ve çocuk yedi gün yedi gece yalnız bırakılmaz.¹⁵ Tire'de yedi suyuna; sarımsak, nişadır, mavi boncuk atılır.¹⁶ Gölpazarı'nda ebe yedisinde gelir çocuğu ve anneyi yıkar, buna "karkı" denir. Suya gümüş yüzük 40 defa daldırılır. Sekizinci günü mevlit okutulur, buhur tüttürülür, gül suyu dökülür.¹⁷ İstanbul'da loğusa yatağında yedi gün yatar. Yedi günün sonunda hoca, komşular, ebe gelir. Çocuğun adı, kulağına okunur. Loğusa çeyreklenir, tütsülenir, mindere oturtulur, mevlit okunur, şerbetler dağıtılır.¹⁸ Mut ve çevresinde, tepesi delinmiş yumurta ile ölçülen, yedi yumurta ölçüğü su, okunarak çocuğa dökülür.¹⁹ Yirminci günü Tire'de çocuk tekrar yıkanır. Mut ve çevresinde 20. Günü, yirmi yumurta ile ölçülmüş, okunmuş suyla yıkanır.

Anne ve çocuk kırkıncı gün sonunda kırklanırlar. Anadolu'nun hemen hemen her yöresinde görülen 40.gün uygulamalarında: anne ve çocuğun yıkanacağı suya kırk taş atılır, anne 40 tas suyla abdest alır, çocuk kırkı karışmadık birisi tarafından yıkanır.²⁰ İstanbul'da hediye getiren eş dost "kırk hamamı"na davet edilir, loğusa ve bebeği ebe yıkar, kırklar, çeyrekler. Hamamda günlükler yakılır.²¹ Miras kalmış bir altının konduğu kaplumbağa kabuğu, 41 kere suya batırılır, çocuk bu suyla yıkanır.²² Gölpazarı'nda, Zile'de, Kilis'te de "kırk hamamı" yapılır. Zile'de, kırk arpaya "kulhüvallahü" okunur, bir tasa konur. Üstüne dökülen suyla anne ve çocuk yıkanır.²³ Kilis'te hamam gününden birkaç gün önce, bal ve on beş çeşit baharattan hazırlanan "şüdüd" ile hısım akraba, komşulara davetiye çıkarılır. Loğusa (nefse) hamamda gelinliğini giyer, duvağını ve telini takar, bebeği eline verilir, yemekler yenir. Lohusa, mani, tekerleme ve zılgıtlarla soyulur. Sonra, nefseler sekisine alınır. Tellaklar burada gelini yıkarlar, terletirler. Sonra, çocuk hamama sokulur. Çocuğa önce tuz ve şeker çalarlar, sonra yıkarlar.²⁴ Tire'de kırklama suyuna kırk tane çakmak taşı atılır. Artvin/ Yusufeli/ Demirkent'te kırklamayı 39. günü yapmak iyi sayılır. Kırklama suyunda 40 tane

¹² Ahmet TACEMEN, Bulgaristan Türkleri İnanışları veya Türk Kimliği Üçbilek Matbaası, Ankara, 1995, s.287.

¹³ AYDINOĞLU, Posof'ta Düğün Adetleri.....s.5108.

¹⁴ Abdülkadir GÜLER, Mardin'de Uğur ve Uğursuzluk Hakkında İnanışlar, TFA, 15.cilt, Ocak 1975, No.306, s.7193.

¹⁵ Kadriye ILGAZ, İstanbul'da Doğum ve Çocukla İlgili Adet ve İnanmalar, TFA, Temmuz 1956, No.84, İstanbul, s.1338-1339.

¹⁶ ARTAN, Tire'de Doğum Gelenekleri.....s.6724.

¹⁷ Muzaffer BATUR, Gölpazarı'nda Doğum Adet ve İnanmaları, TFA, 6.cilt, Ağustos 1959, No.121, İstanbul, s.1971-1973

¹⁸ Münevver ALP, Eski İstanbul'da Lohusalık ve Şerbeti, TFA, 9.cilt, Ekim 1964, No.183, İstanbul, s.3537-3539.

¹⁹ SOYLU, Albasması, Kırk Basması ve Kırtan Çıkma.....s.7264-7266.

²⁰ SOYLU A.g.e.....s.7266..

²¹ ALP, Eski İstanbul'da Lohusalık ve Şerbeti.....s.3539.

²² ILGAZ, İstanbul'da Doğum ve Çocukla İlgili Adet ve İnanmalar.....s.1481-1483.

²³ Cahit ÖZTELLİ, Zile'de Doğum ve Adetleri, TFA, 2.cilt, Temmuz 1952, No.36, s.571-572.

²⁴ Mazlum Nusret KILIÇKIRAN, Kilis'te Nefse (Lohusa) Hamamı, TFA, 16.cilt, Kasım 1975, No.316, s.7473

ufak taş ya da buğday tanesi (kulhüvallah okunmuş) konur. Uşak/Karahallı/Çolaklı'da, 40 gün sonra evdeki bütün kırklı çamaşırlar yıkanır. Posof'ta kırkı dolan kadını ebe yıkar. Kulhüvallah okunmuş 40 taşın bulunduğu suyla anne ve çocuk yıkanır. Mardin'de çocuk 40. günü kalbura konur, mum eritilir, tabaktaki erimiş mumun aldığı şekildekinin, çocuğa o şekilde görüldüğü ve artık kaçtığına inanılır. Naldöken Tahtacıları 40.gün çocuğa yeni giysiler giydirirler. Horoz veya kurban kesilir, içkiler içilir, eğlenceler yapılır.²⁵ Türkmenlerde, ana ve çocuk yıkandıktan sonra, çocuk eşek veya tazı çuluyla sarılır. Tazı çuluna sarılanlar yaman, eşek çuluna sarılanlar uysal olur, kız çocukları eşek çuluna sarılır.²⁶ Yörükler, çocuğu 40 gün tombalaklı suyla yıkarlar. Vücuduna bal sürerler.²⁷

Adana ve çevresinde "kırklama" 7., 20. ve 40. gün yapılmaktadır. Kırklama işlemi sırasında uygulanan adet ve inanmalardan bazıları şunlardır:

- 40 kaşık su, 40 buğday tanesi, 7 çeşit yaprak, altın veya gümüş bir yüzük süzgece konur. Ölçülen su çocuğun üstüne süzgeçten dökülür. K₆₉
- Kırklama suyuna 40 taş ve para konur. K₇₂
- 40 taş suya konur, yıkanır. K₃₁, K₆₈, K₁₁₅, K₁₀₆, K₂₂
- 7. günü 7 taş, 7 yaprak, 20. günü 20 taş, 20 yaprak, 40. günü 40 taş 40 yaprak ile bir altın konur. Altın sağlıklı olsun diye, yapraklar dallansın diye konur. Anne ve bebek bu suyla yıkanır. K₆₁
- 40. günü ev iyice temizlenir, anne ve bebek yıkanır. K₈₂
- Ilık suya 40-41 küçük taş konur. K₃₃
- 40 taş toplanır, suya atılır, anne o suyla yıkanır, çamaşırlarını yıkar. K₈₀
- Loğusa 40 taş toplar, 40 defa yıkar. O suyla ailede herkes yıkanır, evin içine serpilir, çocuğun giysileri yıkanır. K₇₄
- Çerçiden, loğusa için hazırlanmış karışık bitkiler alınır, dövülür, balla karıştırılır. Banyoda bu karışım loğusanın bütün vücuduna sürülür, banyo yaptırılır. 40 küçük taş torbaya konur, suyun içine atılır. Banyodan sonra bu taşlar çocuğun yastığı altına konur. K₄₂

²⁵ Rıza YETİŞEN, Çocuk Kırklama, Diş Buğdayı ve Duşak Kesme, TFA, 15.cilt, Ağustos 1973, No.289,s.6722.

²⁶ YALGIN, Cenupta Türkmen Oymakları I, Kültür Bakanlığı Yay:256, Ankara, 1993, .s.27-28.

²⁷ YALGIN A.g.e.....s.263-266.

- Çocuk ve annesi 40. günü yıkanır. Ev temizlenir, loğusanın yatağı, yorganı, çarşafı yıkanır. Eskiden evlerde banyo yokken; gelin, görümcəsi ve kaynanasıyla hamama giderdi. K₆₅
- Bir kova suya çeşitli çiçekler, 40 taş ve altın atılır. Çocuk abdestlenerek yıkanır. Çocuk temizlensin diye kırklanır. K₁₀₃
- Suyu altın, 40 nohut veya taş, 40 çiçek atılır. K₉₇
- 7. günü 7 taş, 20. günü 20 taş, 40. günü 40 taş, bir altın (yüzük veya lira), 40 çeşit çiçek toplanır, suya atılır. Çiçekler gibi koksun, altın gibi değerli olsun, taşlar 40 derdini alsın, götürsün diye, aynı suyla anne de yıkanır. K₆₂
- 20. günü 20 taş, 40. günü 40 taş, her çiçekten bir yaprak ve altın konur. K₁₅, K₃₇
- 40 küçük taş konur. 40. günü banyo suyuna bir torba içine konarak atılır. Bir de altın konur. Bu suyla anne ve bebek yıkanır. K₅₈
- Bir kazan su ısıtılır. 40 küçük taş temizlenir içine atılır. Anne ve bebek bu suyla yıkanır. Üstlerinden çıkanlar bu suyla yıkanır, evin köşelerine bu sudan serpilir. K₃₉.
- 20. günü ve 40. gün de aynı işlem yapılır. 40 taş, bir tarak, altın, birkaç çeşit çiçek suya atılır. ev de kırklansın diye, artan su eve serpilir. K₄₄
- Kırklama suyu 40 yaprak, 40 taşla hazırlanır. K₉₉
- Kırklama suyunda, 40 taş ve çeşitli çiçekler suya atılır. K₁₀₄
- Kırklama suyu için 40 taş toplanır, bir çıkının içine konur. Suyu atılır. Anahtar, yaprak veya çiçek çeşitleri ve yüzük konur. K₉₈
- 40. günü; 40 tas su içine, 40 çakıl taşı, 40 buğday, tarak, 40 çeşit çiçek yaprağı, makas, altın konur. Çocuk bu suyla yıkanır. K₁₀₈
- 40 taş eleğin içine konur. Üstünden su dökülür. Bu suyla çocuk yıkanır. K₁₀₇
- Kaptaki suyun içine 4 çakıl taşı konur. Isıtılan su kırk defa besmele çekilerek çocuğa dökülür. AK₁₅
- 40 taş, 40 çiçekle çocuk yıkanır. K₁₈
- Kızın kırkı, bir gün önce çıkarılır. K₃₇

Anadolu'nun çeşitli yörelerinde, doğumdan sonra ilk kırk gün içerisinde yapılan törenlerden, beşik daveti ile üçleme törenine Adana ve çevresinde rastlanmamıştır. 7. günü yapılan törenlerdeki mevlit okutma (Mardin), tütsü yapma (İstanbul) gibi davranışlar Adana

ve çevresinde uygulanmamaktadır. Yazılı kaynaklardan öğrendiğimize göre, Anadolu'nun pek çok yerinde 20. ve 40. gününde uygulanmakta olan, yıkama suyuna taş, altın, arpa veya buğday koyma davranışını Adana'daki uygulamalarda da görüyoruz. İstanbul'da, Kilis'te gördüğümüz 40 hamamı töreni Adana'da eskiden uygulanan bir gelenektir. Çolaklı'da olduğu gibi Adana'da da anne ve çocuk kırlandıktan sonra, aynı suyla veya artan suyla çamaşırları yıkanmaktadır.

Adana ve çevresinde çocuk ve anne 7., 20. ve 40. günlerde yıkanmaktadır. "Kırklama" adı verilen bu törenlerde suya; altın, taş, yapraklar ve çiçekler atılmaktadır. Kimi yörelerde 7. gün 7 taş ve 7 yaprak, 20. gün; 20 taş ve 20 yaprak 40. gün; 40 taş ve 40 yaprak yıkama suyunun içine konurken, kimi yörelerde ise, her üç törende de konulan taş veya yaprak sayısı aynı olmaktadır. 7. gün yapılan törene daha az rastlanırken, 20. ve 40. gün törenleri daha çok görülmekte, 40. gün töreni ise mutlaka yapılmaktadır. Her kesimde kırklama suyuna 40 taş konmaktadır. Kimileri bu suya yapraklar veya çiçekler ilave etmekte, kimileri altın da koymaktadır. Bunlardan başka, buğday, nohut, anahtar, tarak, makas gibi nesnelere de kırklama suyunda kullanılmaktadır. Suyun içine konan taşlarla çocuğun taş gibi sağlıklı olması, çiçekler ve yapraklarla, çocuğun güzel kokması ve yapraklanması, altınla altın gibi değerli olması amaçlanmaktadır. Kimi kesimlerde, loğusa ve çocuğun vücuduna karışık bitkiler ve balla hazırlanan karışım banyodan önce sürülmekte, kırklama yapılan 40 küçük taş çocuğun yastığı altında saklanmaktadır. Anne ve çocuk için hazırlanan kırklama suyundan artan su evin içine serpilmekte çamaşırlar yıkanmakta, böylece onlar da kırklanmaktadır.

Adana'da bazı kesimlerde 40. günü çocuk ve anne için kırklama suyu yapılmamaktadır. Bu günde anne ve çocuk yıkanır, anne gusül abdesti alır. Evdeki bütün yatak, yorgan, çarşaf, yastık yüzleri kirli temiz diye ayırt edilmeksizin yıkanır. Ayrıca, evde bulunan tencere, tabak, çatal, bardak kısacası bütün mutfak araçları yıkanır. Sonra, kadın yeniden banyo yapar. Böylece loğusa kadının kırkı çıkmış olur. Ayrıca, loğusa kadını kırkı çıkmadan ziyarete giden kadınlar da, loğusanın kırkının çıktığı gün, kendi evlerinde kırk çıkarırlar.

Halk kültüründe kimi sayılar kutlu, hayırlı, uğurlu kabul edilir. Bireyin yaşamının ilk geçiş dönemindeki 3, 7, 20 ve 40 sayıları da bunlardandır. Kimi sayılara özel değer tanıma eski uygarlıklardan günümüze kadar gelmiş, İslamiyet ile de zenginleşmiştir (üçler-yediler-kırklar). Hayata yeni başlayan birey, bu özel günlerde kutsanmakta, bir sonraki yaşantısına

hazırlanmaktadır. Böylece, topluma karışmakta, yapılan her törenle zararlı etkilerden korunduğuna inanılmaktadır.²⁸

Sözlü Bilgi Kaynakları

- K₅: Nazmiye Karabulut, 55 yaş, Adana, okumamış, ev hanımı, Adana
 K₁₇: Emine Polat, 40 yaş, Kadirli/ Köseli, ilkokul, ev hanımı, Adana
 K₁₈: Menekşe Kazgan, 42 yaş, Yumurtalık, ilkokul, ev hanımı, Adana
 K₂₂:Remziye Kurt, 34 yaş, Hacıalı , ilkokul, ev hanımı, Adana/ Yeni Hacıalı Köyü
 K₂₄: Pakize Coşman, 34 yaş, Adana, ilkokul, ev hanımı, Adana
 K₂₆: Ayşe Şimşek, 76 yaş, Karaisalı, okumamış, ev hanımı, Adana
 K₂₇: Halime Bilen, 42 yaş, Ceyhan, lise, usta öğretici, Adana
 K₂₈: Sevim Güllü, 57 yaş, Adana/Karaömerli, ilkokul, ev hanımı, Adana/ Karaömerli
 K₃₀: Nevin Özkan, 22 yaş, Adana, ortaokul, ev hanımı, Adana
 K₃₃: Münevver Adaş, 44 yaş, Kadirli, yüksekokul, öğretmen, Adana
 K₃₅:Gülfidan Bolat, 50 yaş, Karaisalı/Aktaş, okumamış, ev hanımı, Karaisalı
 K₃₆: Hamiyet Koç, 35 yaş, Ceyhan, ilkokul, ev hanımı, Adana
 K₃₇: Hayırlı Özkan, 40 yaş, Karataş/ Tuzla , lise, emekli, Adana
 K₃₈: Şükran Yarıkkaya, 35 yaş, Kadirli, ilkokul, ev hanımı, Adana
 K₃₉: Ayşe Topal, 33 yaş, Kadirli/ Armağanlı, lise, memur, Adana
 K₄₃: Makbule Karagöz, 71 yaş, Adana, ilkokul, ev hanımı, Adana
 K₄₄: Yüksel Bozdoğan, 59 yaş, Karataş/ Sırınsı, okumamış, ev hanımı, Adana
 K₅₃: Nazife Erzin, 48 yaş, Kozan, ilkokul, ev hanımı, Adana
 K₅₄: Sultan Alasirt, 46 yaş , Karataş/ Tuzla , ilkokul, ev hanımı, Adana
 K₅₈: Elif Çağım, 50 yaş, Adana, lise, ev hanımı, Adana
 K₆₀: Fatma Dönmez, 66 yaş, İmamoğlu, okumamış, emekli, Adana
 K₆₁: Hanife Uzun,54 yaş, Karaisalı, ilkokul, ev hanımı, Karaisalı
 K₆₂: Fatma Süzer, 46 yaş,Osmaniye/Endel (Koçyurdu), lise, memur, Adana,
 K₆₃: Elif Değirmenci, 32 yaş, Kozan/ Kuyubeli, ilkokul, ev hizmetlisi, Adana
 K₆₅:Fevziye Akyüz,71 yaş, Adana, ilkokul, ev hanımı, Adana
 K₆₈: Hatice Demir,86 yaş, Kozan, okumamış, ev hanımı, Adana
 K₆₉: Ayşe Kuzucu, 66 yaş, Adana (Selanik göçmeni), ilkokul, ev hanımı, Adana
 K₇₃: Ümmühan Erkek,68 yaş, Kozan/ Kuyuluk, ilkokul, ev hanımı,Adana
 K₇₄: Hatice İlek, 70 yaş, Kozan/ Akçalıuşağı,okumamış, ev hanımı, Adana
 K₈₀: Cennet Şengül, 73 yaş, Bostakta, ilkokul, ebe, Adana
 K₈₂: Semiha Zöhre, 56 yaş, Adana, ilkokul, ev hanımı, Adana
 K₈₄: Adviye Sivriselvi, 59 yaş, Niğde, okumamış, ev hanımı, Adana
 K₉₇: Leyla Yetenek, 37 yaş, Misis (Yakapınar), ilkokul, ev hanımı, Adana
 K₉₈: Meryem Cildan, 38 yaş, Karataş, ilkokul, ev hanımı, Adana
 K₉₉: Zekiye Sayın, 33 yaş, Niğde, okumamış, ev hanımı, Adana
 K₁₀₃: Meryem Kazan, 46 yaş, Adana, ortaokul, ev hanımı, Adana
 K₁₀₄: Emine Sürücü, 30 yaş, Kozan, okumamış, ev hanımı, Adana
 K₁₀₆: Saadet Kırtan, 32 yaş, Saimbeyli, ilkokul, ev hanımı, Adana
 K₁₀₇:Songül But, 34 yaş, Mersin, ilkokul, ev hanımı, Adana
 K₁₀₈: Müzeyyen Durmuş, 42 yaş, Malatya/ Darende, ilkokul, ev hanımı, Adana
 K₁₁₅: Muhittin Topak, 38 yaş, Ceyhan, Yüksekokul, memur, Adana
 K₁₁₈: Fazilet Çopuroğlu, 40 yaş, Karaisalı/ Başgıf, ilkokul, ev hanımı, Karaisalı
 K₁₂₂:Esra Seyirci, 29 yaş, Karataş, ilkokul, ev hanımı, Adana/ Adalı
 K₁₂₈: Şerife Akçalı, 33 yaş, Kozan/ Akçalıuşağı, ilkokul, ev hanımı, Adana

²⁸ Pertev Naili BORATAV, 100 Soruda Türk Folkloru Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1984, s.90-93.